

ที่ พย ๐๐๑๙.๓/ว

๒๕๖๓

ศาลากลางจังหวัดพะเยา
ถนนพหลโยธิน พย ๕๖๐๐๐

๒๓ มีนาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความร่วมมือรวบรวมเมล็ดพันธุ์สมุนไพรแฉ่ง

เรียน นายอำเภอทุกอำเภอ

สิ่งที่ส่งมาด้วย คุณลักษณะและคุณสมบัติของสมุนไพรแฉ่ง

จำนวน ๑ ชุด

ด้วยกรมการพัฒนาชุมชน จะดำเนินการขยายพันธุ์สมุนไพรแฉ่งซึ่งมีประโยชน์ในหลายด้าน ทั้งการรับประทานเป็นอาหารและเป็นสมุนไพรรักษาโรค สอดคล้องกับนโยบายของกรมการพัฒนาชุมชน ในเรื่องการส่งเสริมให้ครัวเรือนมีการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ ซึ่งคุณลักษณะและคุณสมบัติของสมุนไพรแฉ่ง มีรายละเอียดตามเอกสารที่ส่งมาด้วย

ในการนี้ จังหวัดพะเยา ขอความร่วมมืออำเภอมอบหมายพัฒนาการอำเภอ ได้ดำเนินการ รวบรวมเมล็ดพันธุ์สมุนไพรแฉ่งที่มีอยู่ในพื้นที่ ส่งให้จังหวัดพะเยา ภายในวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๓

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นางอัมไพ ขันระตก)

หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน รักษาการฯ กสทแพน

พัฒนาการจังหวัดพะเยา ปฏิบัติราชการแทน

ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด

ฝ่ายอำนวยการ

โทร./โทรสาร ๐-๕๕๔๔๔-๕๕๔๔

สมุนไพรร้าง

มีชื่อท้องถิ่นอื่น ๆ ว่า ร้าง (นครราชสีมา), แก้ง แจ้ง เป็นต้น

ลักษณะของต้นร้าง

ต้นร้าง หรือ ต้นแก้ง มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย มีเขตการกระจายพันธุ์ในประเทศไทย กัมพูชา และเวียดนาม โดยจัดเป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็กไม่ผลัดใบ พบได้บ้างที่เป็นไม้พุ่มเตี้ย ๆ เป็นพรรณไม้โตช้า มีความสูงของต้นประมาณ ๕-๑๐ เมตร แตกกิ่งแขนงมากมายคล้ายกับไม้พุ่ม กิ่งก้านแตกออกแผ่เป็นรูปร่ม เปลือกลำต้นเป็นสีเขียวเข้มจนเกือบดำ เปลือกเรียบหรือแตกเป็นสะเก็ดเล็ก ๆ ขยายพันธุ์ด้วยวิธีการเพาะเมล็ดหรือวิธีการตอนกิ่ง สามารถขึ้นได้ในดินแทบทุกชนิด พบขึ้นได้ในป่าละเมาะ ป่าดิบแล้ง ป่าผสมผลัดใบ ป่าเต็งรังแล้ง ป่าโปร่งแห้ง เขาดินปูนที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๐-๔๐๐ เมตร โดยจะพบได้มากทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ใบร้าง มีใบเป็นใบประกอบแบบนิ้วมือออกสลับกัน มีใบย่อย ๓ ใบ (บางครั้งอาจพบว่ามี ๔-๕ ใบ แต่พบได้น้อย) ลักษณะของใบเป็นรูปไข่ รูปไข่กลับ รูปขอบขนาน หรือรูปแถบ ปลายใบสอบเรียวหรือกลม หรือเว้าตื้นเล็ก ๆ มีหนามแหลมสั้น ๆ โคนใบสอบ เป็นรูปปลีหรือมน ส่วนขอบใบเรียบ ใบมีขนาดกว้างประมาณ ๑-๓ เซนติเมตรและยาวประมาณ ๕-๗ เซนติเมตร แผ่นใบหนาและเกลี้ยงทั้งสองด้าน (บ้างว่าบางคล้ายแผ่นกระดาษ) แผ่นใบแตกแขนงมาก ก้านช่อใบยาวประมาณ ๑.๕-๖.๕ เซนติเมตร ส่วนก้านใบย่อยสั้นจนเกือบไม่มี

ดอกแฉ่ง ออกดอกเป็นช่อเชิงหลั่นหรือช่อกระจุก รวมเป็นช่อแยกแขนง โดยออกเป็นช่อตามซอกใบหรือที่ปลายกิ่ง ดอกย่อยเป็นสีเขี้ยวอมสีขาว ดอกไม่มีกลีบดอก มีแต่มีกลีบเลี้ยงดอก ๔ กลีบ โคนเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็นแฉกรูปไข่ มีขนาดกว้างประมาณ ๐.๒-๐.๓ เซนติเมตรและยาวประมาณ ๐.๗-๑ เซนติเมตร ปลายแหลม ส่วนขอบมีขนคล้ายกับเส้นไหม เมื่อดอกบานจะมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๒ เซนติเมตร ดอกมีเกสรเพศผู้จำนวน ๙-๑๒ อัน ก้านเกสรยาวประมาณ ๑๐-๑๕ มิลลิเมตร ติดทน มีอับเรณูลักษณะเป็นรูปขอบขนาน ยาวประมาณ ๑.๕-๒ มิลลิเมตร ปลายอับเรณูเป็นติ่ง ส่วนก้านเกสรเพศเมียเกลี้ยง ยาวประมาณ ๑.๕-๒ เซนติเมตร ผิวเกลี้ยง มีรังไข่เป็นรูปทรงกระบอกเกลี้ยง โดยจะออกดอกในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคม

ผลแฉ่ง ลักษณะของผลเป็นรูปทรงกลมรีหรือรูปกระสวย ผลมีขนาดกว้างประมาณ ๑.๓-๑.๕ เซนติเมตรและยาวประมาณ ๒-๒.๕ เซนติเมตร ส่วนก้านผลยาวประมาณ ๔.๕-๗.๕ เซนติเมตร ผลอ่อนเป็นสีเขียว เมื่อสุกแล้วจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองเข้ม ภายในผลมีเมล็ดประมาณ ๒-๓ เมล็ด ลักษณะของเมล็ดเป็นรูปไต โดยจะออกผลในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน

สรรพคุณของแฉ่ง

๑. รากใช้ต้มกับน้ำดื่มเป็นยาบำรุงกำลัง บำรุงร่างกาย (ราก)
๒. ลำต้นใช้ต้มกับน้ำดื่มเป็นยาบำรุงธาตุในร่างกาย ทำให้กระปรี้กระเปร่าและแข็งแรง (ต้น)
๓. รากใช้เป็นยาแก้พิษหรืออาการป่วยที่เกิดขึ้นจากหลายสาเหตุทำให้ร่างกายอ่อนแอ เสื่อมโทรม ปวดเมื่อย โลหิตจาง (ราก)
๔. เปลือกต้น ราก และใบแฉ่งนำมาต้มกับน้ำดื่มเป็นยาแก้ดีซ่าน (เปลือกต้น, ราก, ใบ) บ้างว่าใช้ทั้งต้นต้มดื่มเป็นยาแก้ดีซ่าน (ทั้งต้น, ใบ)
๕. ใช้ยอดและใบแฉ่งเป็นยาแก้ไข้ (ใบและยอด)^{๑๖} บ้างว่าใช้แก่นเป็นยาแก้ไข้ตัวร้อน (แก่น)
๖. ทั้งต้นใช้เป็นยาต้มแก้ไข้จับสั่น (ทั้งต้น, ใบ)
๗. ใช้เป็นยาแก้ไข้มาลาเรีย ด้วยการใช้เปลือกต้น ราก และใบนำมาต้มกับน้ำดื่ม (เปลือกต้น, ราก, ใบ)
๘. ช่วยแก้อาการร้อนในกระหายน้ำ (ทั้งต้น)
๙. ยอดอ่อนผสมเกลือใช้รักษาโรครามะนาด (ยอดอ่อน)

๑๐. ช่วยแก้อาการหน้ามืดตาฟาง ด้วยการใช้เปลือกต้น ราก และใบ นำมาต้มกับน้ำดื่ม (เปลือกต้น, ราก, ใบ)
๑๑. ยอดอ่อนนำมาต้มใช้ล้างหน้าจะช่วยแก้ตาฝ้าฟางได้ (ยอดอ่อน)
๑๒. ใบและยอดนำมาตำหรือโขลกให้พอแหลกเล็กน้อย แล้วปั้นกลม ๆ เป็นลูกกลอนขนาดเท่าหัวแม่มือ นำมาใช้สีฟัน จะช่วยทำให้ฟันทน ปากหอม ฟันขาวสะอาดสดชื่น หรืออาจจะใช้อมเพื่อเป็นยาฆ่าแมงกินฟันด้วยก็ได้ (ใบและยอด) ใบช่วยแก้พิษผุ (ใบ) นอกจากนี้ยังมีข้อมูลที่ระบุว่าต้นและรากมีสรรพคุณที่เหมือนกัน แต่ต้นจะมีคุณสมบัติทางยามากกว่ารากตรงที่แก้แมงกินฟันและทำให้ฟันทน (ต้น, ราก)
๑๓. ยอดอ่อนผสมกับเกลือใช้แก้อาการปวดฟัน (ยอดอ่อน)
๑๔. ช่วยรักษาฝีในคอ (ราก)
๑๕. ช่วยขับปัสสาวะ (ราก) หรือจะใช้ต้นแงงทั้งห้า ชะพลู แก่นไม้สัก อย่างละ ๓ ตำลึง นำตัวทั้งหมดนี้มาใส่หม้อดินกับน้ำ ๓ ส่วน แล้วต้มเคี่ยวให้เหลือ ๑ ส่วน ใช้ดื่มเป็นยาเข้าเย็นก็เป็นยาแก้ขัดเบาได้ดีนัก (ทั้งต้น)
๑๖. รากใช้ปรุงเป็นยาแก้ปัสสาวะพิการ หรืออาการที่เวลาปัสสาวะแล้วจะปวดหรือปัสสาวะแบบกะปริดกะปรอย น้ำปัสสาวะขุ่นข้น หรืออาจมีเลือดปนออกมากับปัสสาวะ (ราก)
๑๗. ช่วยแก้ตีพิการ (ทั้งต้น)
๑๘. รากนำมาต้มเอาน้ำอบแก้อาการบวม (ราก)
๑๙. ใบใช้เข้าลูกประคบเป็นยาแก้อาการฟกช้ำ (ใบ)
๒๐. ช่วยแก้อาการปวดเมื่อย (ราก)
๒๑. ลำต้นนำมาต้มกับน้ำดื่มเป็นยาแก้อาการปวดหลัง (ต้น)
๒๒. ใบแงงสามารถนำมาใช้ทำเป็นลูกประคบสำหรับสตรีที่คลอดบุตรเพื่อช่วยลดความปวดเมื่อยลำ (ใช้ใบแงง ใบมะจาม ไพร หัวหอม และเกลือ)
๒๓. ใบใช้ทำเป็นลูกประคบเพื่อแก้ลมพิษลมพิษ (ใบ) หรือใช้เปลือกไม้และรากนำมาต้มอาบ อบ กิน เป็นยาแก้ลมพิษลมพิษก็ได้ (เปลือก, ราก)

ประโยชน์ของแงง

๑. ดอกอ่อน ยอดอ่อน นำมาดองคล้ายกับผักเสี้ยนหรือดอกกุ่ม ใช้รับประทานร่วมกับน้ำพริกได้ยอดอ่อนของต้นแงงสามารถนำมาดองก่อนนำมารับประทานได้ หรือที่อีสานเรียกว่า "คั้นส้ม" เช่นเดียวกับการกินยอดผักกุ่ม ที่ต้องนำมาดองหรือคั้นส้มก่อนนำมารับประทาน และคนอีสานยังเชื่อว่าหากได้รับประทานคั้นส้มของยอดอ่อนของต้นแงงปีละครั้ง จะช่วยป้องกันสภาวะสายตายาวได้ และยังช่วยบำรุงสายตาได้ดีเยี่ยมอีกด้วยนอกจากนี้ยังมีข้อมูลอื่นที่ระบุว่าผลก็สามารถนำมารับประทานได้ (แต่ไม่อร่อยจึงไม่เป็นที่นิยม) และใช้เป็นอาหารของนกได้
๒. ต้นแงงจัดเป็นไม้ยืนต้นที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ เป็นต้นไม้หายากที่กำลังจะถูกกลืนเพราะไม่เป็นที่รู้จักกันนัก จึงควรค่าแก่การอนุรักษ์ เหมาะแก่การนำมาปลูกเป็นไม้ประดับเพื่อชื่นชมความงามของดอกและผลที่มีลักษณะสวยงามและแปลกตา อีกทั้งยังเป็นต้นไม้ที่มีทรงพุ่มสวยงาม เหมาะใช้ปลูกเพื่อตกแต่งภูมิทัศน์ ปลูกให้ความร่มรื่นและร่มเงาได้เป็นอย่างดี
๓. มีการใช้ลำต้นของต้นแงงเพื่อเป็นส่วนผสมหลักในการผลิตลูกแป้งหรือแป้งข้าวหมากด้วย
๔. ไม้สีข้าวอ่อนและอ่อนเป็นกาบ ๆ ของต้นแงง นิยมนำมาเผาเอาถ่าน เพื่อทำถ่านที่มีคุณภาพดี และยังสามารถนำถ่านที่ได้มาทำเป็นดินปั้น นอกจากนี้ยังนิยมนำมาทำเป็นถ่านอัดในบั้งไฟอีกด้วย
๕. ใบของต้นแงงเมื่อในสมัยก่อนนั้นจะนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงในการเผาขนสัตว์ เช่น กระจอก
๖. นอกจากนี้ยังสามารถนำมาใช้เพื่อแจกแจงอายุขัยของวงปีต้นไม้ได้ สังเกตได้จากการตัดไม้ตามขวางของลำต้นจะเห็นวงปีได้ชัดเจน จึงนิยมนำมาใช้เป็นตัวอย่างในการเรียนการสอนทางชีววิทยา

ที่มา : <https://medthai.com/แงง> สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๖๓